

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Rzeszów, dnia 4 kwietnia 2024 r.

Poz. 1855

UCHWAŁA NR LXVII/20/24 RADY GMINY JODŁOWA

z dnia 26 marca 2024 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jodłowa na lata 2024 – 2027.

Na podstawie art.18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U.z 2023r. poz. 40 z późn. zm.) oraz art. 87 ust.3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022r. poz. 840 z późn. zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii Podkarpackiego Konserwatora Zabytków z siedzibą w Przemyślu - Delegatura w Rzeszowie, uchwała się co następuje:

§ 1. Przyjmuje się do realizacji „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Jodłowa na lata 2024 – 2027”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Jodłowa.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego.

Przewodniczący Rady

inż. Roman Warzecha

*Załącznik
do uchwały Nr LXVII/20/24
Rady Gminy Jodłowa
z dnia 26 marca 2024r.*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2024-2027 DLA GMINY JODŁOWA

Autor:

Mateusz Wrześniewski

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	4
3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ	13
4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW	15
5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	18
6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY	49
7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT	60
8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	62
9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	64
10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	65
11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	65
12. MISJA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	72

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY JODŁOWA

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Jodłowa na lata 2024 – 2027” jest ukierunkowanie polityki Samorządu Gminnego, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania polityki gminnej. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2023, poz. 953) z późn. zm.

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;

- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego i powiatowego programu opieki nad zabytkami.

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40 ze zm.).

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2023 r. poz. 977 ze zm.).

Na mocy ustawy w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż plan ogólny powinien w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 13b pkt. 3 lit f),

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków (w tym krajobrazu kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15 ust. 2 pkt 4),
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15 ust. 3 pkt 6).

Wymagania w zakresie ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39 ust. 3 pkt 2, ust. 2 pkt 2). Projekt zarówno planu miejscowego, jak i planu województwa wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 51. ust. 1. wskazuje, że sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego decyzje wydają w odniesieniu do:

- 1) inwestycji celu publicznego oznaczeniu krajowym i wojewódzkim - wójt, burmistrz albo prezydent miasta w uzgodnieniu z marszałkiem województwa;

2) inwestycji celu publicznego oznaczeniu powiatowym i gminnym - wójt, burmistrz albo prezydent miasta;

3) inwestycji celu publicznego na terenach zamkniętych - wojewoda.

Zgodnie z art. 53 ust. 2 pkt. 4 powyższe decyzje wydaje się po uzgodnieniu z: wojewódzkim konserwatorem zabytków - w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Art. 64. ust. 1. wskazuje, że przepisy art. 51 ust. 2-3, art. 52, art. 53 ust. 1a-1d 3-5a i 5c-5j, art. 54-56 (wszystkie związane z zasadami lokalizacji inwestycji celu publicznego) stosuje się odpowiednio do decyzji o warunkach zabudowy.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2023 r. poz. 682 ze zm.).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2 ust 2 pkt. 3).

W art. 5 ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstąpienie od obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9 ust. 3 pkt 4).

Wg art. 39 ust. 3 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji

architektoniczno- budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wg art. 39 ust. 4 Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii - w przypadku budowy lub rozbiórki gazociągu przesyłowego, linii przesyłowej elektroenergetycznej albo rurociągu dalekosiężnego ropy naftowej lub produktów naftowych, a także gazociągu, linii elektroenergetycznej albo rurociągu ropy naftowej lub produktów naftowych dochodzących do granicy Rzeczypospolitej Polskiej.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39 ust. 1).

Decyzja o pozwoleniu na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydana po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 29 ust. 7 stwierdza, że roboty budowlane, o których mowa w ust. 1–4, wykonywane:

1) przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków – wymagają decyzji o pozwoleniu na budowę,

2) na obszarze wpisanym do rejestru zabytków – wymagają dokonania zgłoszenia

– przy czym do wniosku o decyzję o pozwoleniu na budowę oraz zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.).

Zgodnie z zapisami art. 7 tej ustawy wprowadzone zostaje pojęcie audytu krajobrazowego. Identyfikuje on krajobrazy występujące na całym obszarze województwa, określa ich cechy charakterystyczne oraz dokonuje oceny ich wartości (także pod kątem walorów zabytkowych i krajobrazu kulturowego).

Art. 8 ustawy wskazuje zmiany w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie
(Dz. U. z 2023 r. poz. 571).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4 ust. 1 pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 16 i 19b, które określają prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2022 r. poz. 2556 ze zm.).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 2 lit. f określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu funkcji środowiskowych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, w tym między innymi zbioru dziedzictwa geologicznego, geomorfologicznego i archeologicznego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 ze zm.).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2 ust. 2 pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6 ust. 1 pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16 ust. 1 park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego, jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16 ust. 3 ust. 5).

Art. 83a ust. 1 wskazuje, że zezwolenie na usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków wydaje wojewódzki konserwator zabytków.

Zasady naliczania opłat za usunięcie drzew i krzewów przedstawiono w art. 84-87 ustawy i zgodnie z art. 84 ust. 8 decyzję w tych sprawach podejmuje właściwy organ do wydania zezwolenia (w tym także konserwator zabytków).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 344).

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13 ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 13 ust. 5 stwierdza, że sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się na wniosek nabywcy o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Podobny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73 ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84 ust. 4).

Zgodnie z art. 96 ust. 1. podziału nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział, z uwzględnieniem ust. 1a, stwierdzającego, że odniesieniu do nieruchomości wpisanej

do rejestru zabytków decyzję, o której mowa w ust. 1 wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 70).

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194 ze zm.).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 385),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2393),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 164 ze zm.),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 26 maja 2011 (t.j. Dz. U. z 2021 poz. 56) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków

i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów;

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 81);
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2022 r. poz. 1388 ze zm.);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2019 poz. 1470);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 21 maja 2018 r. w sprawie wymagań, jakim powinna odpowiadać ochrona przechowywanego i przewożonego zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2018 poz. 1134),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 4 grudnia 2017 r. w sprawie ksiąg ewidencyjnych prowadzonych przez podmioty gospodarcze wyspecjalizowane w zakresie obrotu zabytkami na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2017 poz. 2249);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 lipca 2017 r. w sprawie sposobu ustalania wysokości i rozliczania dotacji celowej na wyposażenie w zabezpieczenia techniczne pomieszczenia, w którym będzie przechowywany zabytek wpisany na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 poz. 1384);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 poz. 928);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. z 2015 poz. 1275);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 poz. 110);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 nr 89 poz. 510);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 nr 212 poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 nr 124 poz. 1304 ze zm.);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 nr 75 poz. 706);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 nr 71 poz. 650);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 nr 30 poz. 259).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków

i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2018 r. poz. 574)
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także

otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzi w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
- 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
- 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pasteli, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co

- oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
 - 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
 - 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
 - 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
 - 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1–12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro

– na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2022 w całym kraju było 105 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej

i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzjach o warunkach zabudowy.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. w przypadku zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022, opublikowany w Monitorze Polskim 11 września 2019 (poz. 808) został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 roku i opublikowany w Monitorze Polskim. Jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Dokument aktualnie utracił ważność, trwają prace nad jego nową perspektywą, jednak ze względu na oparcie części zadań niniejszego programu na zapisach dokumentu krajowego pokrótce zostanie on omówiony.

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 to Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu 2014–2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw. Cel główny dzieli się na trzy cele szczegółowe, zawierające kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami

2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym
3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach
4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami

Kierunek działania 1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich
2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich
3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego
4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania 2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1. Podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości

1. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami
2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Kierunek działania 3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu

do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych

sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych

w sferze ochrony zabytków;

- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet 1 tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym

wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA - PODKARPACIE 2030

Strategia została uchwalona przez Sejmik Województwa Podkarpackiego Uchwałą Nr XXVII/458/20 z dnia 28 września 2020 r. Dokument wyznacza podstawowe kierunki polityki regionalnej dla różnych poziomów administracji samorządowej oraz partnerów społecznych i gospodarczych. Jest to dokument kontynuujący poprzednią perspektywę, ocena dotychczasowej realizacji Strategii wykazała, że wszystkie istotne kierunki interwencji zapisane w Strategii były lub ciągle są realizowane.

Ramy strategii wyznacza osiem głównych obszarów strategicznych, tj.: gospodarka regionu, infrastruktura techniczna, obszary wiejskie i rolnictwo, ochrona środowiska, kapitał społeczny, współpraca międzynarodowa, ochrona zdrowia oraz zabezpieczenie społeczne. Celem głównym strategii stało się odpowiedzialne i efektywne wykorzystanie zasobów endo- i egzogenicznych regionu, zapewniające trwałe, zrównoważony i terytorialnie równomierny rozwój gospodarczy oraz wysoką jakość życia mieszkańców województwa.

Obszary tematyczne Strategii przedstawiają kierunki zaplanowanych działań. Tytuł obszaru tematycznego ma charakter ogólny, który precyzowany jest przez cel główny. Operacjonalizacja obszarów tematycznych następuje na poziomie priorytetów, które wraz z celami szczegółowymi obejmują istotne dla rozwoju województwa zagadnienia. Przyjęta struktura części kierunkowej Strategii, wskazuje, iż cele będą realizowane przez wydzielone w priorytetach kierunki działań.

Priorytet 2.3. Strategii rozwoju województwa podkarpackiego odnosi się do kultury i dziedzictwa kulturowego. Jako cel zakłada rozwinięty i efektywnie

wykorzystany potencjał kulturowy regionu. Kierunki działań w tym aspekcie skupione są na:

- tworzeniu warunków dla upowszechniania kultury, rozwijania form działalności kulturalnej i interpretacji dziedzictwa wraz ze zwiększeniem kompetencji kulturowych mieszkańców;
- wzmacnianiu współpracy i partnerstwa na rzecz wykorzystania regionalnych zasobów dziedzictwa i kultury współczesnej jako potencjału rozwojowego;
- infrastrukturze kultury i zwiększeniu atrakcyjności dziedzictwa kulturowego.

Stwierdzono, że siłą napędową rozwoju kultury w regionie z całą pewnością mogą stać się główne ośrodki życia kulturalnego, skupione wokół największych miast w regionie oraz miejsc realizacji znanych przedsięwzięć kulturalnych. Wykazano, że w tych lokalizacjach należy rozpocząć tworzenie produktów i marek kulturalnych zarówno instytucji, jak też wydarzeń. Wykreowanie marki kulturalnej powinno oprzeć się na bazie zauważalnej poza regionem aktywności instytucji, rangi wydarzeń czy upowszechnieniu wiedzy o cennych obiektach zabytkowych. Na rozwój województwa w dziedzinie kultury duży wpływ ma jego geopolityczne położenie w sąsiedztwie Ukrainy i Słowacji. Współdziałanie międzynarodowe w tym zakresie powinno zmierzać do zapoczątkowania lub kontynuacji przedsięwzięć, które mogłyby wynieść je do poziomu zauważalnych na arenie międzynarodowej projektów kulturalnych.

Ustalono, że województwo podkarpackie wyróżnia bogate dziedzictwo kulturowe regionu, które należy objąć należyłą ochroną i racjonalnie wykorzystywać zasoby dla rozwoju województwa i budowania kapitału społecznego. Konieczne jest również podejmowanie przedsięwzięć z zakresu ochrony obiektów zabytkowych oraz miejsc cennych kulturowo, czy nowych inwestycji infrastrukturalnych (tj. Podkarpacka Galeria Słowa i Obrazu, Podkarpackie Centrum Nauki), a także modernizacji istniejących. Należy podejmować adaptacje obiektów w celu tworzenia nowoczesnych produktów kulturowych i turystycznych z wykorzystaniem form cyfrowych i wirtualnych. Wagę ochrony zabytków oraz opieki nad zabytkami i ujęcia tych aspektów w strategii regionalnej wskazuje ustawa kierunkowa.

Zakładane efekty realizowanych działań w dziedzinie ochrony, promocji i zarządzania dziedzictwem kulturowym regionu to:

- ochrona obiektów zabytkowych i miejsc cennych kulturowo, jako element działań prorozwojowych i prospołecznych;
- restauracja i adaptacja obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym przemysłowego, w celu tworzenia innowacyjnych produktów kulturowych i turystycznych;
- poprawa jakości, poszerzanie i budowa nowej infrastruktury kultury, m.in. poprzez realizację projektów adaptacyjnych, modernizacyjnych i technologicznych w instytucjach kultury;
- realizacja projektów digitalizacyjnych oraz informatycznych mających na celu ułatwienie i poszerzenie dostępu do kultury;
- realizacja programów (m.in. „Pociąg do kultury”) mających na celu tworzenie ułatwień w dostępie i promocji zasobów kulturowych regionu;
- budowa Podkarpackiej Galerii Słowa i Obrazu (nowej siedziby biblioteki wojewódzkiej w Rzeszowie) w celu podniesienia efektywności edukacji kulturowej i poziomu kształcenia ustawicznego oraz zwiększenia potencjału funkcjonalnego samorządowych instytucji kultury, a także artystycznego i architektonicznego potencjału regionu;
- utworzenie Podkarpackiego Centrum Nauki, jako przestrzeni kooperacji nauki z kulturą i dziedzictwem oraz wiodącego ośrodka budowy kapitału ludzkiego i społecznego;
- ochrona i promowanie pomników historii, jako elementu dziedzictwa kulturowego regionu, m.in. zespół staromiejski w Przemyślu i Twierdza Przemyśl.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego wskazuje, iż województwo podkarpackie posiada liczne, zróżnicowane pod względem pochodzenia, form funkcjonalnych i architektonicznych zespoły i obiekty zabytkowe.

Podkreśla znaczenie zabytkowych układów urbanistycznych i ośrodków kulturotwórczych Rzeszowa, Dębicy, Przemyśla, Jarosławia, Łańcuta, Krosna i Sanoka, wymienia również kilka układów małomiasteczkowych, których rewitalizacja i uaktywnienie stwarza rezerwy do rozwoju turystyki kulturowej i agroturystyki (są to: Głógów Małopolski, Kalwaria Paławska, Pruchnik i Jaćmierz). Kierunki polityki przestrzennej określono jako konkretne pola strategiczne.

W trzecim polu strategicznym Kultura, turystyka i ochrona środowiska za priorytet przyjęto „Rozwój kultury i ochronę walorów przyrodniczych i krajobrazowych regionu jako warunek podniesienia konkurencyjności produktu turystycznego”. Nastąpi to poprzez wzbogacenie istniejących i kreowanie nowych produktów turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym i unikatowych wartościach przyrodniczo-kulturowych. Jednym ze sposobów realizacji tego celu winna być rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, wartości krajobrazowych i przyrodniczych oraz rozwój działalności kulturowej jako podstawy tworzenia produktu turystycznego.

Ważne dla ochrony dziedzictwa kulturowego są przyjęte w Planie zasady, wśród których istotne znaczenie dla ochrony i opieki nad zabytkami mają przede wszystkim:

- ochrona zasobów kultury materialnej i niematerialnej oraz utrzymanie ładu przestrzennego w obrębie dawnych układów urbanistycznych i obszarów proponowanych do ochrony krajobrazu kulturowego,
- przeznaczanie obszarów predysponowanych do ochrony przyrodniczej i krajobrazowej oraz obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe o różnym reżimie ochronnym, oparte o dokładne rozpoznanie zasobów, waloryzację terenu i określenie odporności środowiska na antropopresję,
- tworzenie spójnego systemu ekologicznego poprzez rozwój wieloprzestrzennych obszarów ochrony środowiska naturalnego i kulturowego,
- promocja obszarów koncentracji walorów turystycznych, zespołów i obiektów zabytkowych w celu ich gospodarczego wykorzystania,

- zasada maksymalnej integracji działań na rzecz ochrony środowiska, w szczególności walorów krajobrazowych, przyrody, ochrony bioróżnorodności przyrody i krajobrazu kulturowego w sferze badawczej, społeczno-gospodarczej i ekonomicznej oraz w wojewódzkich programach sektorowych, na obszarach transgranicznych i na obszarach stykowych z sąsiednimi województwami,
- ograniczanie negatywnych skutków działalności urządzeń infrastruktury technicznej, społecznej i gospodarczej oraz różnych form aktywności społecznej i gospodarczej na środowisko naturalne i kulturowe.

W treści Planu zawarto też ustalenia w zakresie ochrony, kształtowania i racjonalnego wykorzystania krajobrazu kulturowego, w których określono i wymieniono m.in.: obszary szczególnej ochrony krajobrazu kulturowego, obszary rezerwatów kulturowych, obiekty zabytkowe i zespoły obiektów zabytkowych przewidziane do szczególnej ochrony i wykorzystania turystycznego (m.in. jako Pomniki Historii). Wskazano także na historyczne układy urbanistyczne przewidziane do szczególnej ochrony, obiekty i zespoły wymagające stałej ochrony konserwatorskiej, istniejące i projektowane Szlaki kulturowe oraz określono zasady ochrony i zagospodarowania przestrzennego na obszarach szczególnej ochrony krajobrazu kulturowego oraz zasady ochrony układów urbanistycznych objętych szczególną ochroną.

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM NA LATA 2022 - 2025

Dokument przyjęto Uchwałą Nr LVI/972/22 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 28 grudnia 2022 roku. Głównym celem Programu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie województwa, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jodłowa jest komplementarny w swoich założeniach do programu wojewódzkiego, szczególnie w zakresie ochrony dziedzictwa niematerialnego, a także dostosowania zasobu zabytkowego gminy do potrzeb turystyki i promocji, dzięki czemu

stanie się on jednym z najważniejszych elementów wyróżniających gminę.

Jako główny cel strategiczny kolejnej edycji Programu należy uznać wzmacnianie systemu ochrony zabytków w celu kształtowania pamięci i szacunku dla przeszłości jako siły budującej więź społeczną i otwierającej nowe perspektywy rozwoju w przyszłości. W ramach celu wskazano następujące priorytety:

PRIORYTET I Rozwijanie i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym, w tym o zabytkach oraz o roli dziedzictwa regionalnego w kształtowaniu bogactwa kulturowego kraju - budowanie więzi społecznych oraz świadomości znaczenia i celów ochrony dziedzictwa kulturowego (działania badawcze, edukacyjne, promocyjne).

PRIORYTET II Ochrona i zarządzanie dziedzictwem kulturowym, w szczególności zabytkami, jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego województwa. Działania w sferze materialnej ochrony oraz użytkowania zasobu zabytkowego.

PRIORYTET III Budowanie współpracy z organami państwowymi, samorządowymi, organizacjami pozarządowymi, środowiskiem kościelnym i osobami fizycznymi na rzecz intensyfikacji działań służących efektywnej ochronie i opiece nad zabytkami oraz niematerialnym dziedzictwem kulturowym województwa podkarpackiego. Działania organizacyjne i zarządcze, koordynacja i współpraca, dążenie do efektu synergii działań.

Celowi strategicznemu Programu, jak również wyznaczonym priorytetom podporządkowane są przyjęte w Programie kierunki działań oraz zadania. Dobór zadań wynika z kompetencji ustawowych samorządu województwa, w tym z połączenia koncepcji strategicznej z wymogami zawartymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami odnośnie merytorycznej zawartości programów opieki nad zabytkami. Dla realizacji celów programu wskazuje się kierunki działań związane ze strefą edukacyjno-informacyjną dla priorytetu 1, działania finansowo-interwencyjne dla priorytetu 2 oraz dla priorytetu 3 aktywność organizacyjną służącą budowaniu współdziałania i wykorzystywaniu potencjału organów administracji rządowej, samorządowej oraz struktur pozarządowych i społecznych w tworzeniu warunków dla skutecznego sprawowania ochrony i opieki nad zabytkami, przy akceptacji i wsparciu społeczności województwa. Kierunki prezentują się następująco:

KIERUNEK DZIAŁANIA 1 - Działania edukacyjne za pośrednictwem instytucji kultury oraz we współpracy z organizacjami społecznymi

KIERUNEK DZIAŁANIA 2 - Działania edukacyjno - promocyjne za pośrednictwem mediów elektronicznych (strona internetowa województwa oraz podległych instytucji kultury, etc.)

KIERUNEK DZIAŁANIA 3 - Bieżące użytkowanie i utrzymanie funkcjonalności obiektu z poszanowaniem jego specyfiki zabytkowej

KIERUNEK DZIAŁANIA 4 - Monitoring stanu zachowania obiektów zabytkowych

KIERUNEK DZIAŁANIA 5 - Budowa koalicji w pozyskiwaniu środków, finansowaniu i realizowaniu zadań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego

KIERUNEK DZIAŁANIA 6 - Kształtowanie polityki województwa przez uwzględnianie w dokumentach zarządczych i planistycznych uwarunkowań i zadań w zakresie poszanowania dziedzictwa kulturowego

Program wojewódzki w swojej treści nie zawiera konkretnych zapisów dotyczących gminy Jodłowa, wspomniano jedynie, iż jest to teren tradycyjnego garncarstwa ludowego.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Dokument przyjęto przez Sejmik Województwa Podkarpackiego Uchwałą nr LIX/930/18 z dnia 27 sierpnia 2018 r. Jest obok Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030, podstawą do prowadzenia polityki przestrzennej w województwie.

Dokument w swojej treści wskazuje, że województwo podkarpackie posiada liczne, zróżnicowane pod względem pochodzenia, form funkcjonalnych i architektonicznych zespoły i obiekty zabytkowe, co w połączeniu z wysokimi walorami przyrodniczymi daje możliwość rozwoju turystyki, jako ważnej gałęzi gospodarki regionu. Wśród cech wyróżniających region należy przede wszystkim podkreślić dawną wielokulturowość i wielowyznaniowość, bogactwo zasobów architektury drewnianej w

tym cerkiewnej, dziedzictwo Żydów polskich, dziedzictwo Centralnego Okręgu Przemysłowego, przemysłu naftowego oraz zabytki zespołu Twierdzy Przemyśl. Do najważniejszych materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego zaliczono, m.in. wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO dwa drewniane kościoły gotyckie: w Bliznem i Haczwowie, a także drewniane cerkwie w Chotyńcu, Radrużu, Smolniku i Turzańsku, zespół klasztoru OO. Bernardynów w Leżajsku oraz zespół zamkowo-parkowy w Krasiczynie.

Z treści Planu wynika nakaz ochrony zlokalizowanych na terenie województwa licznych powojennych, wartościowych obiektów i założeń przestrzennych, ze względu na ich walory artystyczne, architektoniczne, czy historyczne. Nieliczne z nich znajdują się w rejestrze zabytków oraz gminnych ewidencjach zabytków, niektóre spełniają ustawowe kryteria tzw. dóbr kultury współczesnej. Problemem dotyczącym jakości krajobrazu kulturowego jest pogłębiający się brak ładu przestrzennego, objawiający się m.in. rozproszeniem zabudowy oraz jej przypadkowością i bezstylowością. Istotną kwestią jest zły stan wielu obiektów i założeń, niedostateczna ochrona zabytków znajdujących się poza rejestrem, często skutkująca utratą ich walorów, bądź zniszczeniem, a także niska świadomość wartości zabytków techniki, tradycyjnego wiejskiego budownictwa drewnianego, obiektów i założeń architektury modernistycznej, socrealistycznej oraz współczesnej, w tym dóbr kultury współczesnej.

W Planie nakreślone zostały kierunki służące zachowaniu i ochronie zabytkowych obiektów oraz założeń programowych, konieczne do zrealizowania poprzez:

- rewaloryzację historycznych układów urbanistycznych i innych założeń przestrzennych, w tym ruralistycznych, zarówno wpisanych do rejestru zabytków, jak i pozostających poza nim;
- podejmowanie działań służących rewitalizacji założeń przestrzennych z uwzględnieniem wymogów konserwatorskich, lokalnego charakteru i specyfiki zabudowy, w sytuacji nagromadzenia negatywnych zjawisk o charakterze nie tylko przestrzennym, ale również społeczno-gospodarczym;
- utrzymanie obiektów zabytkowych zgodnie z zaleceniami konserwatorskimi, dbałość o stan techniczny oraz estetykę ich oraz otoczenia;

- nadawanie nieużytkowanym obiektom zabytkowym nowych funkcji i dostosowanie ich do aktualnych potrzeb, w tym m.in. do celów turystycznych, w sposób niepomniejszający ich wartości zabytkowej, historycznej i kulturowej;
- zachowanie i ochronę zabytków architektury cmentarnej, w szczególności cmentarzy z I wojny światowej, a także cmentarzy oraz pozostałości cmentarzy dawnych mniejszości etnicznych i wyznaniowych;
- zachowanie i ochronę budownictwa drewnianego poprzez utrzymanie wartościowych obiektów in situ, przenoszenie obiektów, które tego wymagają do skansenów, a także tworzenie nowych założeń o charakterze skansenów;
- zachowanie i ochronę dziedzictwa archeologicznego poprzez ochronę stanowisk archeologicznych, zagospodarowanie i eksponowanie stanowisk archeologicznych o własnej czytelnej formie krajobrazowej w celach turystycznych, kulturowych i edukacyjnych, w tym tworzenie parków kulturowych dziedzictwa archeologicznego.

W Planie wskazane zostały również obszary i obiekty, które miałyby zostać objęte szczególną ochroną i wykorzystaniem turystycznym. Brak jest obiektów z terenu gminy Jodłowa.

5.4 RELACJE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU DĘBICKIEGO

Dokument nie posiada konkretnych odniesień w stosunku do ochrony dziedzictwa kulturowego, zawiera natomiast zapisy, które można potraktować jako komplementarne. Wskazuje on ofertę turystyczną jako jedną z gałęzi gospodarki istotnych dla rozwoju całego powiatu, z racji, że teren ten posiada wysoki potencjał środowiska naturalnego i kulturowego. Wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe, bogaty zasób dziedzictwa kulturowego oraz czyste (mimo obecności przemysłu) środowisko stwarzają dogodne warunki do rozwoju funkcji rekreacyjno-

wypoczynkowej i turystycznej, która może stać się jedną z dominujących w powiecie. Brak jest natomiast wskazania konkretnych obiektów z terenu gminy, które mogłyby się stać najważniejszymi elementami tego rozwoju.

W treści podkreślono również fakt, że pod względem turystycznym marka powiatu dębickiego (w tym gminy) nie jest wysoka w skali całego kraju i odpowiednio do tego faktu w celu jej poprawy wskazano potrzebę stworzenia zintegrowanej oferty kulturalnej oraz turystycznej zarówno dla odwiedzających gminę, jak i dla mieszkańców.

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU DĘBICKIEGO

Na rok 2023 powiat dębicki nie posiada opublikowanego Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY JODŁOWA NA LATA 2021-2030

Wizją gminy prezentowaną przez strategię jest: „Gmina Jodłowa miejscem przyjaznym do życia, wykorzystującym potencjał turystyczny do rozwoju gospodarczego gminy, a zarazem dbającym o lokalne dziedzictwo kulturowe i naturalne”.

W ramach strategii wyznaczono cele priorytetowe oraz strategiczne obszary działań, z których największe znaczenie dla tematyki programu ma Priorytet IX Rozwój oferty kulturalnej i rekreacyjno-sportowej.. Wyznaczono w nim cel strategiczny Wsparcie lokalnej kultury i tradycji regionalnych.. Cel sugeruje następujące działania polityki gminnej:

- Wspieranie i rozwój inicjatyw społeczno-kulturalnych służących integracji mieszkańców gminy.
- Organizacja imprez o charakterze ponadlokalnym.
- Modernizacja, remont i doposażenie świetlic wiejskich.
- Kreacja nowych wydarzeń kulturalnych wykorzystujących potencjał lokalnych twórców i zasobów dziedzictwa
- Zwiększanie świadomości mieszkańców poprzez edukację kulturową i poszerzanie dostępu do dóbr kultury

Gminny program opieki nad zabytkami wpisuje się ze swoimi działaniami w cel strategiczny i jest komplementarny w stosunku do założeń strategii.

STUDIUM KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY JODŁOWA

W studium ujęto ochronę konserwatorską wszystkich elementów zabytkowych gminy: zespół kościelny w Jodłowej, pozostałości zespołu dworskiego w Dęborzynie [obecnie już nie istnieją, nie są objęte GEZ], zabudowę wiejską, kapliczki, krzyże i figury: tworzące w powiązaniu z otaczającym je krajobrazem naturalnym krajobraz kulturowy. Wartość kulturową tworzą ponadto historyczne rozplanowanie poszczególnych miejscowości, obszary stanowiące ekspozycję zespołów zabytkowych, ukryte w ziemi zabytki archeologiczne, zabytkowa zieleń, cmentarz (parafialny, wojskowe, żydowski, epidemiologiczne) oraz punkty, ciągi i osie widokowe nie tylko na obiekty zabytkowe ale również na zabudowę wiejską.

Krajobraz kulturowy, będący jednym ze składników lokalnej tożsamości kulturowej powinien być dostrzegany przez miejscową społeczność jako ważny element promocji gminy w regionie i kraju, tym bardziej, że zespół kościoła parafialnego p.w. św. Stanisława BM jest cennym zabytkiem drewnianej architektury sakralnej. Unikatową wartość zabytkową, etnograficzną i architektoniczną posiada też drewniana zagroda braci Maziarków w Dęborzynie.

Aby samorząd gminy, władze konserwatorskie i budowlane a także mieszkańcy prawidłowo mogły chronić wymienione wartości kulturowe wyznaczono niżej

wymienione strefy ochrony konserwatorskiej, w których określa się też odpowiednią politykę konserwatorską. Określa się też zasady postępowania wobec obiektów dysharmonizujących, układów planistycznych, cmentarzy itp. Wyznacza też teren, gdzie wskazana jest rehabilitacja przestrzeni i architektury. Wskazana jest też ochrona miejscowego nazewnictwa części wsi, przysiółków, pól, dróg itp.

Na terenie gminy wprowadza się następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

- strefa „A” – pełnej ochrony konserwatorskiej,
- strefa „B” – ochrony zachowanych zabytkowych elementów,
- strefa „E” – ochrony ekspozycji
- ochrona układów przestrzennych (ruralistycznych) wsi.

Strefa „A” pełnej ochrony konserwatorskiej.

Strefą tą obejmuje się najcenniejsze pod względem kulturowym obszary z całej struktury miejscowości z zachowanym historycznym rozplanowaniem, na których istnieją wartościowe obiekty zabytkowe, często stanowiące dominanty przestrzenne, integralnie powiązane z otaczającym je krajobrazem. Znajdujący się na nim zespół zabytkowej zabudowy wyróżnia się z całości układu przestrzennego miejscowości cechami kulturowymi tj. kompozycją przestrzenną, reprezentacyjnym lub typowym dla danego okresu a często nawet kilku epok dziejowego charakterem zabudowy i harmonijnym jej kształtowaniem. Zniekształcenia historycznej kompozycji przestrzennej w tej strefie są nieduże.

W strefie „A” obowiązuje bezwzględny priorytet działań mających na celu zachowanie zabytkowej struktury, stąd wszelkie prace podejmowane na tym obszarze wymagają wcześniejszego uzyskania zgody na nie ze strony Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Strefa A-1

Strefą tą obejmuje się zespół kościoła parafialnego wraz z najbliższym otoczeniem. W jego skład wchodzi następujące obiekty: drewniany kościół, murowana dzwonnica, kamienne ogrodzenie z dwoma kapliczkami (w kapliczce po wschodniej stronie zlikwidowano tylną ścianę i wykonano bramkę), pomnikowym drzewostanem

i figurą Jezusa Frasobliwego, stojącą przy drodze. Zespół kościoła wpisany jest do rejestru zabytków – nr rej. A-151 z dn. 3 listopada 1971 r. W pobliżu stoi dawny dom gromadzki oraz Pomnik Grunwaldzki i Konstytucji 3 Maja.

Wszystkie obiekty zabytkowe znajdujące się w tej strefie należy zachować a będące w gorszym stanie technicznym remontować. Szczęólnego remontu wymaga kamienne ogrodzenie kościoła i spękane kaplice, którego fundament i strukturę murów należy wzmocnić ze względu na zagrożenie spowodowane wybraniem ziemi u stóp wzgórza kościelnego.

Obowiązuje zakaz podcinania skarpy wzgórza kościelnego od strony zachodniej i północnej, wskazana jest przynajmniej częściowa rekonstrukcja skarpy od strony południowej i wschodniej co ustabilizuje ten obszar.

Teren nowej plebani należy zagospodarować w sposób zharmonizowany z zabytkowym, drewnianym kościołem. Istniejący starodrzew o charakterze pomnikowym nie może być usunięty lecz konserwowany.

Zachować też należy historyczne ukształtowanie terenu, w znacznym stopniu zniszczone w ostatnim czasie (o czym pisano powyżej).

Wszelkie prace podejmowane na terenie strefy „A” należy wcześniej uzgodnić ze służbą konserwatorską (remonty, adaptacje, przebudowy, prace ziemne itp.).

Strefa „B” ochrony zachowanych elementów zabytkowych.

Strefą tą obejmuje się zazwyczaj te tereny, których zabudowa reprezentuje wartość kulturową w skali regionalnej i lokalnej. Obejmują się nią obszary składające się z nielicznych obiektów zabytkowych rozproszonych wśród obiektów mniejszej wartości lub zabudowy bezstylowej oraz tereny bezpośrednio sąsiadujące ze strefą „A” pełnej ochrony konserwatorskiej, zabezpieczające przed lokalizacją w pobliżu zabytkowych obiektów i budowli nie komponujących się z nimi (jako strefy „przejściowej” pomiędzy zabytkowym układem strefy „A” , a współczesną zabudową).

W strefie tej istnieje konieczność zabezpieczenia przed zniszczeniem zabytkowego dawnego układu przestrzennego i zachowania wszystkich istniejących

elementów o wartościach kulturowych. Nową zabudowę oraz dysharmonizującą należy dostosować do historycznej kompozycji. Również w tej strefie wszelkie działania należy konsultować ze służbą konserwatorską. Na terenie gminy Jodłowa strefę „B” wyznacza się na następujących obszarach:

Strefa B-1

Strefę wyznacza się dla terenu położonego po wschodniej stronie drewnianego kościoła parafialnego, pomimo zlokalizowania na tym obszarze nowego, murowanego kościoła (oddany do użytku w 2008 roku). Zagospodarowanie tego obszaru powinno maksymalnie uwzględniać sąsiedztwo zabytkowe zespołu i nie kolidować z jego ekspozycją od strony cmentarza parafialnego. Stąd wszelkie poczynania inwestycyjne (m.in. budowa małej architektury, ogrodzenia, parkingów, zakładanie bruków, nasadzenie drzew itp.) należy wcześniej skonsultować ze służbą konserwatorską.

Nie może w tej strefie być lokalizowana inna zabudowa kubaturowa, poza tą, na którą uzyskano wcześniej (przed datą uchwalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy) pozwolenie ze strony służb budowlanych.

Strefa B- 2

Strefę wyznacza się dla terenu cmentarza parafialnego z murowaną kaplicą p.w. św. Mikołaja i kwaterą wojskową z czasu I wojny światowej w Jodłowej. Na terenie tym należy zapobiegać likwidacji starych, zabytkowych nagrobków celem pozyskania miejsca pod nowe pochówki. Przy lokalizacji nowych grobów należy uwzględniać istniejący układ przestrzenny cmentarza z alejkami i drzewostanem. Wskazany jest remont zabytkowej kaplicy, którego zakres należy uzgodnić ze służbą konserwatorską.

Oznaczenia, uczytelnienia i uporządkowania wymaga kwatera wojskowa. Zalecana jest rekonstrukcja jej pierwotnego wyglądu zgodnie z istniejącą ikonografią, załączoną do opracowania.

Strefa B- 3

Strefę wyznacza się dla terenu dwu drewnianych zabytkowych zagród w Dęborzynie: nieużytkowanej nr 58 i nr 59, położonych za rzeką (nr 59 – unikatowa posiadająca znaczne walory architektoniczne, etnograficzne i krajobrazowe składające się z obszernego domu, dużej stodoły i małej obórki).

Proponuje się zorganizowanie na tym obszarze skansenu „in situ” przez samorząd powiatowy, gminny, stowarzyszenie regionalne lub osoby prywatne. Jeszcze przed powstaniem skansenu należy zagospodarować nie użytkowaną zagrodę nr 58.

Wszystkie obiekty podlegają ochronie konserwatorskiej. Nie dopuszcza się rozbiórki obiektów zabytkowych położonych w tej strefie, w szczególności zagrody nr 59. Wszelkie prace remontowe i adaptacyjne tych obiektów (również w ich wnętrzu) należy uzgodnić wcześniej ze służbą konserwatorską.

Ochronie konserwatorskiej podlega również istniejące ukształtowanie terenu.

Strefa B- 4

Na obszarze tym położony jest cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej, który wymaga uczytelnienia układu kompozycyjnego i uporządkowania w uzgodnieniu ze służbą konserwatorską.

Istniejące w obrębie strefy pozostałe obiekty niezabytkowe mogą być remontowane, przebudowywane i rozbudowywane z warunkiem nie nadbudowywania ich i pokrycia dachami tradycyjnymi, symetrycznymi, krytymi dachówką ceramiczną lub jej imitacją.

Ochronie konserwatorskiej podlega również przebieg historycznych dróg oraz urozmaicona rzeźba terenu.

W strefie tej wskazana jest obserwacja archeologiczna podczas prowadzenia prac ziemnych.

Strefa „E” ekspozycji obiektów zabytkowych.

Strefa ta obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów lub obiektów zabytkowych. Ochrona konserwatorska w tej strefie polega na zakazie znoszenia obiektów kubaturowych mogących przysłonić zabytkowe zespoły. Na terenie gminy Jodłowa wyznacza się tylko jeden obszar ekspozycji:

Strefa E-1

Strefą obejmuje się teren pomiędzy cmentarzem parafialnym w Jodłowej, drogą biegnącą przez wieś a strefą „B-2”.

Ochrona układów przestrzennych (ruralistycznych) wsi oraz istniejącej na ich terenie zabytkowej zabudowy.

I. Na obszarze wszystkich miejscowości należących do gminy Jodłowa zachowały się historyczne układy planistyczne wsi [nie są one obecnie objęte wpisem do gminnej ewidencji zabytków]. Są one obecnie dalej terenami zabudowanymi, gdzie występuje największa aktywność budowlana. Istnieje potrzeba objęcia ochroną tych terenów ze względu na możliwość zatarcia istniejącego jeszcze dawnego rozplanowania.

Na terenach tych decyzje dotyczące remontów istniejących obiektów, ich rozbudowa oraz lokacje nowych pozostają w gestii samorządu lokalnego. Przy ich wydawaniu należy jednak uwzględniać następujące wymogi i zalecenia konserwatorskie:

- maksymalnego zachowania istniejących podziałów działek i historycznego przebiegu dróg (również gruntowych);
- maksymalnego zachowania historycznego rozmieszczenia budynków w zagrodzie;
- bezwzględnego zachowania obiektów zabytkowych, zawartych w „Spisie obiektów zabytkowych gminy Jodłowa” (rozdz. 8 niniejszego studium), ich remonty i adaptacje należy uzgodnić ze służbą konserwatorską,
- wskazane jest, aby istniejąca tradycyjna zabudowa nie objęta spisem zabytków była remontowana i adaptowana do współczesnych potrzeb z zachowaniem jej

- architektury i wystroju zewnętrznego (w przypadku dobrego stanu technicznego).
- nową zabudowę należy dostosować do otoczenia a jej architekturę kształtować w nawiązaniu do tradycyjnych rozwiązań stosowanych w przeszłości w poszczególnych miejscowościach poprzez projektowanie obiektów (tak mieszkalnych jak i gospodarczych, w tym usługowych) jako głównie parterową z dachami dwuspadowymi, czterospadowymi lub naczółkowymi, zaleca się długą kalenicę umieszczoną pośrodku, kryte dachówką ceramiczną lub materiałem dachówkopodobnym. Zaleca się także stosowanie tradycyjnych niegdyś ganków.
 - powyższe ustalenie wskazane jest stosować również w przypadku remontów i adaptacji współczesnej architektury,
 - podczas remontów obiektów dysharmonizujących z tradycyjnymi rozwiązaniami architektonicznymi w miejscowościach oraz otaczającym krajobrazem wskazane jest dokonanie korekty estetycznej m.in. poprzez zastosowanie połaciowych dachów, odpowiedniej kolorystyki elewacji, detalu itp. A w przypadkach, gdy jest to niemożliwe należy je przysłonić wysoką zielenią.
 - w przypadku konieczności lokalizacji obiektów o dużej kubaturze należy je zaprojektować jako niskie, kilkusegmentowe z dachami jak określono wyżej. Ich architekturę zaleca się skonsultować ze służbą konserwatorską.
 - należy zachować istniejącą w zagrodach wartościową zielenią, głównie drzewa
 - zaleca się aby miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego były opracowane dla większych obszarów i posiadały schematyczny katalog projektów możliwych do budowania w danej miejscowości.

II. Pozostałe obiekty zabytkowe (w tym kapliczki), położone poza strefami ochrony konserwatorskiej oraz układem ruralistycznym podlegają ochronie konserwatorskiej, stąd wszelkie prace przy nich należy uzgodnić ze służbą konserwatorską.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY JODŁOWA

6.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY JODŁOWA

Gmina Jodłowa jest rolniczą gminą wiejską. Położona jest w południowo zachodniej części powiatu dębickiego w woj. podkarpackim. Od północy graniczy z gminą Pilzno, od wschodu z gminą Brzostek. Na południu gmina sąsiaduje z gminą Brzyska z powiatu jasielskiego i gminą Szerzyny z powiatu tarnowskiego w województwie małopolskim. Sąsiadem od wschodu jest gmina Ryglice, również położoną w powiecie tarnowskim. Powierzchnia gminy układa się w kształt nieregularnego trójkąta. Na kierunku południe - północ długość gminy wynosi ok. 10 km, natomiast szerokość jej na kierunku od zachodu do wschodu wynosi od ok. 5 km do ok. 10 km.

W skład gminy wchodzi 7 sołectw: Jodłowa (Górna, Dolna, Wisowa), Dęborzyn, Dębowa, Dzwonowa i Zagórze. Powierzchnia gminy wynosi 59,94 km², co plasuje ją w gronie gmin o małej powierzchni. Według stanu na koniec 2023 roku gminę zamieszkiwało 5271 mieszkańców, z czego około 60% we wsi Jodłowa. Gęstość zaludnienia gminy wynosi nieco ponad 90 os./km², czyli poniżej średniej dla województwa podkarpackiego, która wynosi 117 os./km².

Na uwagę zasługuje peryferyjne położenie Jodłowej na rubieżach województwa podkarpackiego. Przed reformą podziału administracyjnego (01.01.1999) gmina z kolei leżała na peryferiach b. województwa tarnowskiego.

W sąsiedztwie gminy przebiegają drogi: z zachodu na wschód droga krajowa nr 4 relacji Kraków – Rzeszów, z północy na południe droga krajowa nr 922 relacji Pilzno – Jasło. Relatywnie gęsta lokalna sieć drogowa łączy poszczególne wsie z Jodłową. Gmina posiada dobre połączenie drogowe z takimi miastami jak: Tarnów (37 km), Kraków (120 km), Rzeszów (69 km), Jasło (24 km), Dębica (25 km), Przemyśl (152 km), jak również z byłymi przejściami granicznymi – na południu Konieczna (50 km) i Barwinek (69 km).

Gmina położona jest w pogórskiej części Karpat, na tzw. Pogórzu Karpackim. Zgodnie z najbardziej znanym w Polsce podziałem Kondrackiego (1988) jest to Prowincja Karpaty i Podkarpacie, Podprowincja Zewnętrzne Karpaty Zachodnie i mezoregion: Pogórze Ciężkowickie. Największą rzeką gminy Jodłowa jest Wisłoka, stanowiąca na krótkim (1,6 km) odcinku północno-wschodnią granicę gminy.

W strukturze użytkowania gruntów dominują użytki rolne - 77%. Dalszą pozycję zajmują lasy - 18,3%, resztę, tj. 4,7% zajmują pozostałe grunty. Struktura ta różni się od przeciętnej w powiecie i województwie. Zwraca uwagę, dwukrotnie większa niż przeciętnie powierzchnia lasów i mniejsza powierzchnia użytków rolnych. W gminie Jodłowa mniejsza niż przeciętnie powierzchnia przypada na łąki, zaś udział pastwisk jest zbliżony do średniego poziomu. Jedną z najbardziej charakterystycznych cech, która występuje w strukturze użytkowania ziemi jest nadzwyczaj niski udział ugorów i odłogów (niecałe 10%), podczas, gdy średnia w województwie jest ponad dwa razy większa. Świadczy to, że grunty rolnicze są w dalszym ciągu intensywnie wykorzystywane, a rolnictwo jest ważną dziedziną działalności na obszarze gminy.

Wysokie walory Jodłowej zostały potwierdzone objęciem praktycznie całej gminy dwiema formami ochrony krajobrazowej: parkiem krajobrazowym i obszarem chronionego krajobrazu. Niewątpliwie atrakcyjniejszy, zwłaszcza dla turystyki kwalifikowanej, jest sam park. Przez tę część gminy prowadzi jedyny w Jodłowej znakowany szlak turystyczny. Niewysokie wzgórza, zarówno w parku jak i w OCK, umożliwiają niezbyt forsowne spacery i dłuższe wycieczki. Podczas wędrówek podziwiać można krajobrazy o charakterze naturalnym lub kulturowym harmonijnym. Duże walory widokowe ma, przebiegająca centralnie przez gminę, szosa. Ze względu na stosunkowo niewielki ruch może być ona wykorzystywana jako trasa rowerowa.

Największą atrakcją przyrodniczą gminy jest projektowany rezerwat florystyczno - leśny „Dęborzyn”. Rezerwat będzie miał charakter częściowy, a więc możliwe będzie jego zwiedzanie nie tylko w celach naukowych, ale również edukacyjnych. W rejonie rezerwatu wyznaczona powinna być ścieżka dydaktyczna, umożliwiająca prowadzenie zajęć, np. dla „zielonych szkół”.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY JODŁOWA

Historycznie teren gminy należał nie tylko do różnych ziem, ale i różnych województw: Dęborzyn, Dzwonowa i Zagórze należały do ziemi pilźnieńskiej (później powiatu) w województwie sandomierskim, natomiast Jodłowa i Dębowa do ziemi bieckiej w województwie krakowskim. Również występował tutaj różny typ własności: Dzwonowa i Jodłowa były miejscowościami królewskimi, Dęborzyn z Kawęczynem i Zagórze należały do benedyktynów tynieckich, natomiast Dębowa była własnością szlachecką. Większość wsi posiadała pierwotnie prawo polskie i w ciągu XIV wieku była przenoszona na prawo niemieckie, co wiązało się ze zmianą pierwotnego ich rozplanowania. Wiemy, że wsią powstałą na „surowym korzeniu” była Dzwonowa, lokowana przez Kazimierza Wielkiego w 1357 r. w lesie królewskim.

Od średniowiecza przez Jodłową prowadził szlak handlowy, łączący Górne Węgry (tj. obecną Słowację) z Sandomierzem. Pierwsze wzmianki o Jodłowej Górnej (Polskiej) pochodzą z 1354 r. W 1359 r. Kazimierz Wielki zezwala na osadzenie nowej wsi Jodłowa, na prawie niemieckim, na 80 łanach. Sprowadzono osadników niemieckich, stąd tę wioskę nazwano Jodłową Niemiecką (Dolna). W przywileju lokacyjnym król przeznaczył dwa łany pod budowę kościoła. W Jodłowej była siedziba starostwa niegrodowego. W 1564 r. w obydwu Jodłowach mieszkało 111 kmieci (na 38 łanach), 29 zagrodników, 4 karczmarzy, 80 komorników, istniały 4 młyny, 2 folwarki, 2 stawy. Stopniowo podział na dwie odrębne wioski zanikał, przez wykupywanie sołectw przez dzierżawców, którymi kolejno byli: Mikołaj Wyszumuntowski, Dobisław Ciekliński, Seweryn Boner, Kamiennicy, Strzyżowscy, Białobrzescy, Stanisław Koniępcowski, Aleksander Brzeżański i Januszewscy. W związku ze wzrostem liczby mieszkańców w Jodłowej ziemi ulegały podziałowi, a zagrody zagęszczeniu, na wskutek tych podziałów powstały przysiółki m. in. Buczyzna, Potoki, Biedoszyce, Wisowa.

W 2 połowie XVI wieku na terenie wsi istniały dwa duże folwarki, powiększane kosztem ziem chłopskich. W XVII wieku Jodłowa była dużą osadą, liczyła 129 domów, oprócz rolnictwa zajmowano się rzemiosłem i handlem. W 1765 r. Jodłowa wzmiankowana jako „miasteczko, założone niedawnymi czasy i w nim jarmarki za przywilejem J.K. Mości naznaczone dziesięć na rok. Jednak domków nie masz więcej, jak sześć”, wymieniony jest jeszcze ratusz karczma i browar. Powstanie miasteczka

prawdopodobnie należy łączyć z osobą nowego dzierżawcy Jodłowej Teodora Hieronima Lubomirskiego.

W latach 50-tych XVIII w. w Jodłowej wybuchł bunt przeciwko nadmiernemu obciążeniu chłopów przez dzierżawcę Władysława Siedleckiego. Przy dużej przewadze wsi, która w 1765 r. liczyła 101 kmieci, 46 zagrodników oraz 105 komorników, nowo powstałe miasteczko rozwijało się słabo. Wsie królewskie i należące do opactwa tynieckiego zostały przejęte przez Austriaków po I rozbiórce Polski i z początkiem XIX w. rozprzedane. Istniejące na terenie obecnej gminy zespoły dworskie i folwarczne zostały od końca XIX w. w ciągu pierwszego ćwierćwiecza XX wieku rozparcelowane, a ich zabudowa rozebrana.

W XIX w. w urzędowych spisach austriackich, Jodłowa była określana jako miasteczko, które prawa miejskie utraciło na pocz. XX w. (1933 rok). Z chwilą tworzenia powiatu pilzneńskiego, Jodłowa została włączona do tego powiatu. W latach 1975-1998 gmina administracyjnie należała do niewielkiego województwa tarnowskiego, a obecnie wchodzi w skład powiatu dębickiego w województwie podkarpackim.

6.3 ZABYTKI NIERUCHOME

Na terenie Gminy Jodłowa znajduje się kilka przykładów architektury sakralnej, które są cennymi, ciekawymi i wartymi poznania obiektami. Do najbardziej znaczących zabytków z terenu Gminy Jodłowa można zaliczyć takie obiekty jak:

Kościół parafialny p.w. św. Stanisława BM w Jodłowej

Kościół usytuowany na wzniesieniu, w otoczeniu starodrzewia, ogrodzony murem z kamienia, w obręb którego wkomponowane są kaplice od płn. i pld. (pierwotnie były trzy, jedna została przebudowana na przejście do nowej plebanii). Na terenie cmentarza przykościelnego w części zachodniej znajduje się dzwonnica, przy ogrodzeniu rosną pomnikowe lipy.

Kościół p.w. Św. Stanisława BM wzniesiono w latach 1670-1679 w miejsce poprzedniego spalonego w 1656 r. Konsekrowany w 1683 r. przez biskupa Oborskiego. W latach 1859-1861 prowadzone były prace konserwatorskie przy ołtarzach organach i

kaplicach. Początkiem XX wieku, w latach 1923-1932 przedłużono naw., podwyższono wnętrze oraz wymieniono stropy. Odnawiany był w latach 1960-1961, 1978, 1992, od roku 2010 trwają kolejne remonty kościoła i otoczenia (m.in. konserwacja ołtarza, remonty kaplic, dachu oraz stolarki okiennej).

Kościół orientowany. Drewniany, konstrukcji zrębowej oszalowany, trzynawowy, z węższym prezbiterium trójbocznym. Po stronie północnej prezbiterium zakrystia i przybudówki. Od strony południowej nawy, przylega kruchta. Kościół przykryty dachem siodłowym, pobitym gontem. Przybudówki nakryte dachami pulpitowymi. W kalenicy dachu (nad belką tęczową) wieżyczka na sygnaturkę z latarnią pobitą blachą. Wnętrze kościoła trzynawowe rozczłonkowane półkolistymi arkadkami, wspartymi na 8-bocznych oszalowanych słupach. Nad prezbiterium i nawą główną pozorne sklepienia deskowe, kolebkowo-krzyżowe, wykonane w miejsce płaskich stropów podczas podwyższania ścian w latach 1923-1932. W nawach bocznych stropy płaskie. Chór muzyczny wsparty na 2 słupach, z balustradą o giętej linii. Prospekt organowy z końca XVIII w., organy z 1908. Wyposażenie kościoła barokowe, późnobarokowe i rokokowe.

Dzwonnica z 1 poł. XIX w., murowana, przepruta trzema arkadami zwieńczona trójkątnym szczytem, przykryty dachem dwuspadowym. Arkady wąskie, prostokątne, zamknięte półkolistym łukiem, środkowa wyżej położona „krótsza, pod nią od strony kościoła wnęka z rzeźbą św. Jana Nepomucena. Kościół parafialny p.w. św. Stanisława BM w Jodłowej wraz z ogrodzeniem z bramkami, kaplicami, dzwonnica i starodrzewiem został wpisany do rejestru zabytków w dniu 3 listopada 1971 r. pod nr A-151.

Kościół p.w. św. Mikołaja w Jodłowej

Kościół zwany kaplicą cmentarną, poprzez pełnienie tej funkcji, zlokalizowany w płd. – wsch. części cmentarza parafialnego w Jodłowej.

Wzniesiony w 1882 r., miejsce drewnianej kapliczki. W kaplicy w czasie przebudowy kościoła parafialnego odprawiono msze. W 1974 r. na ścianie frontowej umieszczono 4 tablice poświęcone pamięci ofiar z II wojny światowej. Murowana z cegły (ze starej karczmy) otynkowana. Dach siodłowy, przykryty blachą. Nad prezbiterium wieżyczka z hełmem w formie ostrosłupa, z latarnią. Fronton kaplicy z trójkątnym

szczytem, zwieńczonym nastawką z wnęką, poniżej okulus. Ściany rozczłonkowane szkarpami. Okna prostokątne, zamknięte ostrym łukiem.

Kaplica Mszalna p.w. Matki Boskiej Bolesnej

Kaplica usytuowana przy drodze biegnącej przez Jodłową do Bielów, koło domu nr 473, w Jodłowej Górnej. Zbudowana w 1945 r., fundacji rodziny Kwiatkowskich, w intencji szczęśliwego zakończenia wojny. Kaplicę zaprojektował i wykonał Stanisław Proszowski, miejscowy rzeźbiarz. Jego autorstwa jest neogotycki ołtarzyk z popiersiem MB Bolesnej i Chrystusa. W kaplicy do czasu wybudowania Kościoła w Jodłowej Górnej (1981 r.), odbywały się dwa razy w miesiącu nabożeństwa. Remonty prowadzone były w latach 1950, 1954, 1980.

Kaplica drewniana, oszalowana, nakryta dachem dwuspadowym, podbity blachą. Na kalenicy dachu wysoka wieżyczka na sygnaturkę, z latarnią i hełmem ostrosłupowym. Po bokach dwie neogotyckie fiale z żabkami, wykonane w blasze. Fronton kaplicy flankowany dwiema drewnianymi kolumnkami na cokołach. Ściana frontowa kaplicy ujęta w narożach drewnianymi, stylizowanymi szkarpami z belek, oszalowanymi. Wewnątrz kaplicy ołtarzyk w formie tryptyku z płaskorzeźbami MB i Chrystusa w części środkowej, w bocznych skrzydłach postaci aniołów. Kapliczka wpisana jest do rejestru zabytków pod nr A-159, w dniu 15 VII 1978 r.

Cmentarze w gminie

Zakładanie cmentarzy było nierozdzielnie związane z powstaniem parafii. Pierwsze cmentarze znajdowały się przy kościele, w obrębie ogrodzenia były nieodłącznym elementem zespołu kościelnego. Poza obrębem cmentarza, osady, chowano samobójców, skazańców a przede wszystkim zmarłych na choroby zakaźne i cmentarze te popularnie nazywano cholerycznymi.

Obecna nekropolia w Jodłowej założona została w 1801 r., przy małym drewnianym kościółku, św. Mikołaja. Przy głównej alei zlokalizowany jest kościół p.w. św. Mikołaja pełniący funkcję kaplicy cmentarnej. Pierwotnie cmentarz był znacznie mniejszy, rozciągał od głównej alei obsadzonej drzewami na wschód i zachód. W miarę upływu czasu teren jego powiększono w kierunku płn. W części zachodniej, starej części cmentarza zachowało się kilkanaście starszych nagrobków m.in. o charakterze architektonicznym; na postumencie kilkustopniowym ustawiony prostopadłościan z

tablicą inskrypcyjną na froncie przykryty daszkiem dwuspadowym lub zamknięty półkoliście zwieńczony krzyżem nieraz rzeźbą figuralną z przedstawieniem Matki Boskiej lub Chrystusa. Cmentarz zdominowany został współczesnymi lastrиковymi pomnikami, masowej produkcji.

W narożu południowo - wschodnim cmentarza usytuowana jest kwatera wojenna nr 231, z okresu I wojny światowej, założona na przełomie 1916/1917 r. Pochowano tutaj żołnierzy austriackich i rosyjskich, natomiast szczątki żołnierzy niemieckich poległych w czasie II Wojny Światowej i pogrzebanych w sąsiedztwie cmentarza parafialnego przeniesiono w ostatnim okresie na cmentarz wojskowy na Śląsk. Na terenie kwatery wojskowej znajdują się mogiły ziemne, niektóre posiadają zniszczone tabliczki. Dominantą kwatery jest zachowany kamienny obelisk z tablicą mającą tekst; „Sam Bóg dał nam prawo do Waszych serc”.

W przysiółku Jodłowej – Polesie niedaleko Rysowanego Kamienia, położony jest drugi Cmentarz wojskowy nr 232, z I wojny światowej. Założony został na terenie dawnego cmentarza cholerycznego. Spoczywają tutaj żołnierze rosyjscy i austro-węgierscy polegli w dniach 19 i 20 grudnia 1914 roku. Na cmentarzu znajduje się pomnik z tablicą o treści: „Pamięci zmarłym przodkom w liczbie 378 na epidemii cholery 15.VI., 1.IX. 1855 r., Nabożeństwo ofiarują Jodłowianie. 4.XI.1984 r. ks. J.Kapłon z Sitzensdorf

W przysiółku Jodłowej, Wisowa zlokalizowany jest cmentarz wyznania mojżeszowego, powszechnie nazywany kirkutem. Położony na wzgórzu w lesie, w pobliżu przebiega droga polna w Jodłowej do Czermnej. Założony około połowy XIX w. Pierwotny układ kompozycyjny zatarty przez samosiejki. Istniejące kamienne macewy w większości powalone, zniszczone.

6.4 KRAJOBRAZ KULTUROWY

Walory krajobrazowe Gminy są wysokie, zbliżone do walorów całego pasma Pogórza. Położona jest ona bowiem w terenie pagórkowatym, w dolinie dwu głównych rzek: Wisłoki i jej lewobrzeżnego dopływu Jodłówki. Teren gminy ponadto przecinają liczne rzeczki i potoki, często z brzegiem porośniętym drzewami lub krzewami.

Południowa część gminy jest zalesiona. Często występują w tej części gminy śródpolne skupiska drzew. Pojedyncze drzewa rosną też wzdłuż dróg oraz na terenie zagród.

Wysokie walory krajobrazowe gminy spowodowały, że cały jej teren znalazł się w granicach Ekologicznego Systemu Obszarów Chronionych. Część północną objęto Obszarem Chronionego Krajobrazu Pogórza Ciężkowickiego, natomiast część południowa znalazła się na terenie Parku Krajobrazowego Pasma Brzanki. Ponadto w części wschodniej gminy, w dolinie Wisłoki planowane jest utworzenie rezerwatu przyrodniczego buczyny „Dęborzyn”. Na terenie leśnym dominuje w drzewostanie buk i sporadycznie występuje jodła. W dolinach rzek dominują wilgotne – półnaturalne łąki o dużych wartościach przyrodniczych. W części północnej gminy występuje krajobraz typowo rolniczy, gdzie przeważają pola uprawne.

Naturalny krajobraz zachował się głównie w południowej, zalesionej części gminy. Na pozostałym terenie współwystępuje z krajobrazem kulturowym, tworzonym przez wiejskie tereny zabudowane, położone głównie w dolinie rzek i potoków. Tereny rolne często urozmaica zabudowa licznych przysiółków.

W ostatnich trzech dziesięcioleciach została prawie całkowicie wymieniona drewniana zabudowa, co spowodowało znaczny spadek pierwotnych walorów krajobrazowych. Nowe obiekty nie zawsze zostały bowiem wkomponowane w wartościowe otoczenie. Dawna zabudowa drewniana, zrębowa, zwęglowana, z dachami wysokimi, czterospadowymi, krytymi strzechą, o ścianach często bielonych dodatkowo „uplastyczniała” krajobraz tego obszaru. Wartości krajobrazowe gminy ponadto podnoszą liczne kapliczki i krzyże przydrożne oraz pomnikowy drzewostan.

Z krajobrazem komponuje się zespół drewnianego kościoła parafialnego w Jodłowej, otoczonego pomnikowymi lipami i kamiennym ogrodzeniem z kapliczkami. Zachowana nieliczna drewniana zabudowa (w Dęborzynie – zagroda braci Maziarków, w Zagórzcu, Jodłowej, Dębowej i Dzwonowej) integralnie współgra z otaczającym krajobrazem naturalnym.

Zestawienie zabytków wpisanych do gminnej ewidencji zabytków gminy Jodłowa znajduje się na końcu opracowania.

6.5 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na terenie Gminy Jodłowa do szczególnie wartościowych obiektów należą wyposażenia kościołów, zwłaszcza sanktuarium Dzieciątka Jezus w Jodłowej oraz kapliczek przydrożnych.

6.6 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic Jodłowej. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze. Na moment opracowania niniejszego dokumentu brak jest opracowanych kart GEZ dla stanowisk archeologicznych.

Łącznie na terenie gminy Jodłowa zewidencjonowano 74 stanowiska archeologiczne, co jest liczbą stosunkowo niewielką w porównaniu do terenów ościennych. Większość stanowisk znajduje się na wysoczyznach i łagodnych stokach,

rzadko występują stanowiska na krawędziach stoków nad większymi ciekami wodnymi.

Stanowiska posiadają różną wartość poznawczą. Obok pojedynczych śladów osadnictwa reprezentowanych przez niewielką liczbę zabytków występują również osady o powierzchni do 0,5 ha oraz niewielka liczba stanowisk posiadająca powierzchnię większą niż 1 ha.

Zagrożenia dla zabytków archeologicznych z terenu gminy

Przed wszystkim należy podkreślić, że wszelkie inwestycje, które wiążą się z pracami ziemnymi, takie jak np. kanalizacja, wodociągi, inwestycje mieszkaniowe i przemysłowe, budowa dróg, obwodnic, lokalizacje żwirowni, kopalni kruszywa, planowane zalesienia, melioracje, regulacje cieków wodnych itp., stanowią istotne zagrożenie dla zabytków archeologicznych. Do takich inwestycji w najbliższych latach należy zaliczyć następujące projekty:

- budowa elektrowni wiatrowych;
- budowa kanalizacji sanitarnej;
- budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w sołectwach gminy;
- rozbudowa sieci dróg gminnych i powiatowych;
- budowa obiektów rekreacyjno – sportowych w gminie.

Zdecydowana większość stanowisk archeologicznych z terenu gminy znajduje się na terenach rolnych, łąkach oraz nieużytkach. Podkreślić jednak należy, że mimo to, z racji intensywnej uprawy roli, niemal wszystkie stanowiska są potencjalnie narażone na zniszczenie, ale ze względu na stopień zagrożenia i ich wartość poznawczą należy je zróżnicować i adekwatnie z nimi postępować.

Przy szczególnie ważnych stanowiskach archeologicznych (zwłaszcza tych posiadających własną formę terenową – grodziska i kurhany), w ich obrębie i otoczeniu powinien obowiązywać całkowity zakaz zabudowy. w przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze stanowisk archeologicznych właściwy miejscowo konserwator zabytków może nakazać wykonanie wyprzedzających inwestycję badań archeologicznych.

W przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze stanowiska należy realizować wyprzedzające daną inwestycję ratownicze badania archeologiczne, a w bezpośrednim sąsiedztwie stanowiska przeprowadzić ścisły nadzór archeologiczny. Granice stref stanowisk archeologicznych ujętych w ewidencji wojewódzkiego konserwatora powinny być ustalone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub określone na mocy decyzji o warunkach zabudowy lub inwestycji celu publicznego;

Należy zwrócić baczna uwagę na prace ziemne podczas działalności inwestycyjnej w obrębie poszczególnych stanowisk archeologicznych i objąć te stanowiska ochroną konserwatorską już na etapie koncepcyjnym. Inwestorzy powinni wystąpić do właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków o wydanie zaleceń i uwarunkowań koniecznych do spełnienia w związku z daną inwestycją. Właściwy miejscowo wojewódzki konserwator zabytków może nakazać wykonanie poprzedzających inwestycję badań archeologicznych w trakcie prac ziemnych. Niezależnie od działalności inwestycyjnej, stanowiska w obrębie których zewidencjonowano liczne zabytki ruchome, zebrane w trakcie badań powierzchniowych należy typować w pierwszej kolejności do ratowniczych badań wykopaliskowych. Dodatkowo postuluje się także przeprowadzenie planowych badań archeologicznych, ukierunkowanych na uzupełnienie informacji dotyczących konkretnych stanowisk.

W przypadku ujawnienia podczas badań archeologicznych nowych faktów osadniczych należy ten fakt odnotować w karcie adresowej gminnej ewidencji zabytków. w celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest ujmowanie zagadnień związanych z ochroną zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz uzgadnianie i wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków.

Zgodnie z art. 7 pkt. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków (w tym archeologicznych) ustala się w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji z zakresie lotniska użytku publicznego.

6.7 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem, lokalną kuchnią itp., obecne w miejscowościach Gminy. Tradycje te często nadal kultywowane są podczas licznych uroczystości gminnych.

Znaczenie historyczne ma również herb i sama nazwa Jodłowej. Nazwa Jodłowa niewątpliwie pochodzi od ogromnych lasów pokrywających niegdyś te okolice. Nie spotykamy jednak nigdzie - zarówno w aktach erekcyjnych Kazimierza Wielkiego z lat 1353 i 1359, jak i późniejszych herbu ani pieczęci wsi Jodłowa. Należy przyjąć, że pieczęć gromadzka Jodłowej powstała nie wcześniej jak przed 1785r. Jaki to był herb, długo nie wiadano, dopiero poszukiwania ks. Jana Mleczko dały rezultat. Herb Jodłowej przedstawia pelikana z podniesionymi skrzydłami, dziobem raniącego własne piersi, by krwią nasycić głodne pisklęta. Jodła w herbie mówi, że wieś założona była między lasami jodłowymi i one wpłynęły na powstanie nazwy wsi. Jodła u góry ukoronowana jest koroną na znak, że król tę wieś założył i że był jej właścicielem. Jodła ma u dołu insygnia biskupie : pastorał i infulę na znak, że część wsi czyli plebania zależna była od biskupa krakowskiego i na jego stół dostarczała swoje produkty.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT słabych i mocnych stron Gminy Jodłowa, a także szans i zagrożeń.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Atrakcyjne położenie Gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki • Bogata historia Gminy • Interesujące obiekty zabytkowe – kościoły, kapliczki • Zachowane obiekty sakralne oraz nekropole o wysokiej wartości kulturowej • Utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych oraz obiektów użyteczności publicznej • Dobre pokrycie Gminy siecią szlaków turystycznych • Korzystna lokalizacja Jodłowej w centrum obszaru Gminy, co wiąże się z jego dobrą dostępnością • Czystość środowiska • Duża ilość obszarów prawnie chronionych • Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze Gminy • Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz Gminy • Odbywające się regularnie imprezy kulturalne • Lokalne tradycje i zwyczaje, kultywowane wśród mieszkańców gminy 	<ul style="list-style-type: none"> • Położenie w dość dużej odległości od siedziby województwa • Trudności z dojazdem do siedziby województwa – Rzeszowa • Położenie na granicy dwóch województw, z historyczną przynależnością do terenów województwa małopolskiego, a nie do podkarpackiego • Brak dostępności kolejowej • Brak obiektów zabytkowych o najwyższym znaczeniu • Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Fatalny stan zachowania założeń dworsko-parkowych • Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Niezbyt duże środki w budżecie Gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych

<ul style="list-style-type: none"> • Często aktualizowana strona internetowa Gminy, zawierająca bogate informacje dotyczące historii i zabytków regionu 	<ul style="list-style-type: none"> • Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna • Niewielka liczba miejsc noclegowych • Brak punktu informacji turystycznej
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych Gminy, przyciągająca turystów • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Korzystanie ze wsparcia struktur takich jak np. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich • Zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy itd. • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Podkarpackiego 	<ul style="list-style-type: none"> • Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do charakteru regionu • Wykorzystywanie nowoczesnych materiałów budowlanych nie zawsze harmonizujących z substancją zabytkową • Zmiany w układach ruralistycznych związane z nową zabudową • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Zła sytuacja finansowa wielu użytkowników obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację środowiska naturalnego • Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów • Zanik tradycji i tożsamości regionalnych • Migracje ludności • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe • Akty wandalizmu

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JODŁOWA

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jodłowa formułuje szereg długofalowych celów działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania powstały w oparciu o konsultacje z władzami Gminy i uwzględniają specyfikę dziejów Gminy, charakter jej dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wyznaczonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

PROPONOWANE KIERUNKI DZIAŁAŃ GMINY

CEL 1: Wzrost znaczenia ochrony dziedzictwa kulturowego gminy w dokumentach planistycznych gminy i polityce gminnej	
Priorytet:	Działania:
Ścisłe powiązanie zadań służących opiece nad zabytkami ze Strategią Rozwoju Gminy, pozostałymi dokumentami strategicznymi oraz polityką przestrzenną Gminy	- aktualizacja poszczególnych dokumentów - dbałość o włączenie ochrony dziedzictwa kulturowego do treści dokumentów
Wprowadzenie i egzekwowanie zasad ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	- wprowadzenie jednolitej polityki dotyczącej obiektów zabytkowych - dążenie do zachowania ładu przestrzennego w ramach istniejących jednostek osadniczych
Wprowadzanie zmian w gminnej ewidencji zabytków w oparciu o aktualizowany wykaz obiektów zabytkowych	- regularna aktualizacja gminnej ewidencji zabytków
Okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z Gminnym programem ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	- opracowanie programu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych - określenie procedur przeciwdziałania zagrożeniom

Inwentaryzacja obiektów małej architektury, jako świadectwa kulturalnej przeszłości regionu (krzyże, kapliczki przydrożne, miejsca pamięci)	- przeprowadzenie inwentaryzacji terenowej dla poszczególnych typów obiektów -wpisanie najcenniejszych z nich do gminnej ewidencji zabytków
Wykonanie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych	
Przekazywanie środków z budżetu na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi	- zabezpieczenie fundamentów i ścian oraz naprawa konstrukcji frontowej fasady kościoła pw. św. Mikołaja w Jodłowej – okres realizacji 2024-2025, wartość inwestycji 556 254,72 zł – zadanie dofinansowane z Rządowego Funduszu Ochrony Zabytków

CEL 2: Odpowiednie wykorzystanie istniejących zasobów dziedzictwa kulturowego

Priorytet:	Działania:
Wprowadzenie na terenie Gminy zintegrowanego systemu informacji wizualnej dotyczącej zasobu i walorów dziedzictwa kulturowego, w odniesieniu do najcenniejszych przestrzeni (krajobrazów), miejsc (punktów widokowych bądź pamiątkowych), obiektów (np. kościoły, cmentarze).	- identyfikacja najcenniejszych zabytków - opracowanie jednolitego systemu oznaczeń - odpowiednie wyeksponowanie najcenniejszych zabytków
Współpraca z gminami ościennymi przy realizacji przedsięwzięć z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego	- identyfikacja wspólnych celów w Programie Opieki nad Zabytkami - realizacja wspólnych przedsięwzięć promujących najcenniejsze walory regionu
Włączenie Gminy w międzynarodowe i krajowe programy oraz szlaki turystyczne promujące zabytki	- przy współpracy z gminami sąsiednimi i partnerami z kraju i zagranicy

Przygotowanie i druk folderów promujących walory krajobrazowe (zabytkowe i przyrodnicze) terenów Gminy	- wraz z udziałem w targach, konferencjach bądź programach międzygminnych
--	---

CEL 3: Bezpośrednie działania na rzecz ratowania obiektów zabytkowych oraz określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z ich wykorzystaniem

Priorytet:	Działania:
Podjęcie działań promocyjnych w celu znalezienia użytkowników dla zdegradowanych obiektów zabytkowych na terenie Gminy; prowadzenie na oficjalnej stronie internetowej oferty inwestycyjnej	- regularna aktualizacja zawartości strony internetowej - promocja Gminy na zewnątrz - opracowanie wersji obcojęzycznych strony
Podejmowanie działań w zakresie ustalenia stanu prawnego nieruchomości zabytkowych opuszczonych przez poprzednich właścicieli (nieruchomości o nieuregulowanym stanie prawnym)	
Przekazywanie informacji przez Gminę o rażących naruszeniach prawa budowlanego (zwłaszcza w zakresie samowoli budowlanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską), przy obiektach zabytkowych oraz ujętych w ewidencji gminnej (zwłaszcza jeśli chodzi o rozbudowy i przebudowy zmieniające bryłę budynków)	- działania we współpracy z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków oraz nadzorem budowlanym
Organizacja akcji społecznych mających na celu prace w kierunku utrzymania i odnawiania najcenniejszych obiektów zabytkowych w poszczególnych miejscowościach.	- łączenie akcji z lokalnymi uroczystościami, festynami itd.
Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie aktywizacji osób bezrobotnych przy bieżących pracach porządkowych i	- wyznaczenie najpilniejszych celów

pielęgnacyjnych na terenach objętych ochroną konserwatorską w szczególności na terenie zabytkowych parków, cmentarzy itp.	- wstępne przeszkolenie w zakresie wykonywanych prac pielęgnacyjnych
---	--

CEL 4: Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego

Priorytet:	Działania:
Organizacja konkursu dla najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego, najładniejszej wsi, gospodarstwa, ogrodu itp.	- ufundowanie nagród dla zwycięzców poszczególnych konkursów
Obejmowanie przez Wójta patronatem honorowym działań społecznych, których dochód przeznaczony jest na potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego	- wykorzystanie zebranych środków zgodnie z założeniami Programu Opieki nad Zabytkami
Popularyzacja opieki nad zabytkami poprzez wszelkiego rodzaju konkursy promujące wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego	- we współpracy ze szkołami, bibliotekami, regionalistami itd.
Wprowadzenie do systemu edukacji szkolnej i przedszkolnej elementów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego swojego regionu	- organizacja wyjazdów bądź wycieczek w szczególnie ważne miejsca regionu - prezentacje i wystawy promujące region

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jodłowa powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Powiatowego Urzędu Pracy, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach

posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Jodłowa zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (np. szkoły, bądź gminne placówki kultury) oraz wydziały Urzędu Gminy w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie z środków zagranicznych, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art.87 ust.1 i ust.5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym m.in. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu Gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.
- liczba osób zatrudnionych w agroturystyce i dziedzinach związanych z ochroną zabytków.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 ww. ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad

zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej ww. tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury ,
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje powiatowe,
- dotacje gminne,
- dotacje Województwa,
- dotacje Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji - Fundusz Kościelny,
- Rządowy Program Odbudowy Zabytków.

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Proces dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, odbywa się zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie odpowiedniej uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa.

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Art. 82. 1. precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 ww. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. nr 142, poz. 1591 ze zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta lub Gminy.

DOTACJE MINISTERSTWA SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI - FUNDUSZ KOŚCIELNY

Środki Funduszu Kościelnego, stosownie do art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. i § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 61, poz. 354), można przeznaczyć na remonty i konserwację obiektów sakralnych o wartości zabytkowej.

Dotowane będzie tylko wykonanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt - w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.

RZĄDOWY PROGRAM ODBUDOWY ZABYTKÓW

Program jest realizowany przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Podmioty uprawnione do składania wniosków o dofinansowanie:

- 1) gminy;
- 2) powiaty;
- 3) województwa.

Dofinansowanie z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków przeznacza się na pokrycie wydatków związanych z realizacją zadań inwestycyjnych w ramach następujących obszarów inwestycyjnych:

- 1) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, o którym mowa w art. 8 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840) lub znajdującym się w ewidencji zabytków wskazanej w art. 22 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do którego tytuł prawny wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego posiada wnioskodawca lub jednostka organizacyjna zaliczana do sektora finansów publicznych, podlegająca wnioskodawcy;
- 2) udzielanie przez wnioskodawcę dotacji, o której mowa w art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na nakłady konieczne, określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad

zabytkami, na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, o którym mowa w art. 8 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami lub znajdującym się w ewidencji zabytków wskazanej w art. 22 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Dofinansowanie z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków może być przyznane jedynie w przypadku posiadania przez wnioskodawcę udziału własnego na realizację zadania inwestycyjnego w obszarach, o których mowa powyżej, pochodzącego ze środków innych niż środki z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków w wysokości nie niższej niż 2% wartości zadania inwestycyjnego. Jako wartość zadania inwestycyjnego przyjmuje się całkowitą łączną wartość wynagrodzenia wykonawcy za wykonanie zadania inwestycyjnego, w tym wartość ceny dostaw określonych w umowie lub umowach mających na celu realizację zadania inwestycyjnego albo wartość dotacji.

Zasady składania wniosków o dofinansowanie:

- 1) wnioski należy składać do Prezesa Rady Ministrów za pośrednictwem Banku Gospodarstwa Krajowego w Aplikacji Polski Ład udostępnionej na stronie internetowej www.bgk.pl;
- 2) przyznany wcześniej dostęp do Aplikacji Polski Ład, nadany w Programie Inwestycji Strategicznych, zachowuje ważność;
- 3) do złożenia wniosku służy formularz, którego wzór stanowi załącznik nr 5 do Regulaminu, który publikowany jest na stronie internetowej www.bgk.pl; wniosek składany jest w Aplikacji Polski Ład;
- 4) podmiot uprawniony (wnioskodawca) może złożyć maksymalnie dziesięć wniosków o dofinansowanie w trzech kategoriach:
 - a) do 150 000 złotych,
 - b) do 500 000 złotych,
 - c) do 3 500 000 złotych.

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

W ramach RPO realizowane będą projekty z zakresu dziedzictwa kulturowego jednak ze względu na brak nowej perspektywy programu wskazane jest śledzenie informacji na stronach programu: <http://www.rpo.podkarpackie.pl/>

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma oś priorytetowa VIII - Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury, w ramach której wskazano Priorytet inwestycyjny 6 C - Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Priorytet zakłada lepszą dostępność infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego oraz wzrost kompetencji kulturowych społeczeństwa jako ważnych elementów konkurencyjności gospodarki. Rezultatem interwencji będzie poprawa uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki.

W ramach priorytetu inwestycyjnego wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. Przewiduje się również realizację projektów dotyczących rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury, pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski. Wspierane będą również nowoczesne rozwiązania w zakresie dostępu do kultury.

Wsparciem objęte zostaną projekty dotyczące infrastruktury małej skali, dla których maksymalna wartość wynosi 5 mln euro kosztów całkowitych; w przypadku projektów dotyczących dziedzictwa kulturowego znajdujących się na liście UNESCO próg ten wynosi 10 mln euro.

Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne

prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe zawiązane przez uprawnionych beneficjentów

Grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy wspieranej infrastruktury, tj. mieszkańcy całej Polski oraz turyści (również zagraniczni). Infrastruktura ta zlokalizowana jest głównie na terenie miast wojewódzkich (i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie) oraz w mniejszym stopniu w miastach regionalnych i subregionalnych.

MECHANIZM NORWESKI I MECHANIZM FINANSOWY EOG

Środki nowej perspektywy Mechanizmu zostały uruchomione w drugiej połowie 2011 roku. Dofinansowanie może sięgać nawet 90% kosztów kwalifikowanych w zależności od rodzaju beneficjenta. Wzorem poprzedniej perspektywy będzie można ubiegać się o środki w ramach priorytetu poświęconego ochronie kulturowego dziedzictwa europejskiego, a w szczególności na projekty dotyczące:

- rewitalizacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, szczególnie realizowane w ramach przyjętych strategii rozwoju produktów turystyki kulturowej,
- rewitalizacji historycznych obszarów miejskich,
- rewitalizacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych,
- rewitalizacji obiektów przemysłowych o wysokiej wartości historycznej na cele kulturalne, w szczególności na muzea nowoczesności,
- renowacji, ochrony i zachowania miejsc pamięci i martyrologii,
- budowy i rozbudowy publicznych i niekomercyjnych instytucji kultury o europejskim znaczeniu,
- budowy, rozbudowy, odbudowy i adaptacji infrastruktury kulturowej w miejscach o symbolicznym znaczeniu dla polskiej kultury,

- kompleksowych programów konserwacji i digitalizacji zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych i archiwaliów istotnych dla europejskiego dziedzictwa kulturowego,
- tworzenia systemów zabezpieczeń przed nielegalnym wywozem dzieł sztuki oraz zabezpieczenie zabytków ruchomych i nieruchomych przed kradzieżą i zniszczeniem.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY JODŁOWA

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jodłowa jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie,

promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie gminy, bogactwo obiektów posiadających wartości zabytkowe oraz skuteczne działania samorządu w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych, Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminy w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.

ZESTAWIENIE OBIEKTÓW WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Rejestr zabytków
1.	Dęborzyn Przyst. Przymiarki	Kapliczka	w części wsi zw. Kawęczyn	pocz. XX w.	
2.	Dęborzyn	Zagroda - dom	nr 59	4 ćw. XIX w.	
3.	Dęborzyn	- chlewik	nr 59	4 ćw. XIX w.	
4.	Dęborzyn	- stodoła	nr 59	4 ćw. XIX w.	
5.	Dęborzyn	Cmentarz wojskowy		1915r.	

6.	Dębowa przys. Wiążlice	Kapliczka	obok domu M. Gargała	2 poł XIX w.	
7.	Dębowa	Pomnik	na skrzyżowaniu dróg Jodłowa-Czermna		
8.	Dębowa	Młyn	obok domu nr 17	1953 r.	
9.	Dębowa	Dom	nr 64	pocz. XX w.	
10.	Dębowa	Dom	nr 86	pocz. XX w.	
11.	Dębowa	Dom	nr 88	pocz. XX w.	

12.	Dzwonowa	Krzyż	przy drodze do Lubczy	1922 r.	
13.	Dzwonowa	Zagroda - dom	nr 11	ok. 1900	
14.	Dzwonowa	- budynek gospodarczy	nr 11	ok. 1900	
15.	Dzwonowa	Dom	nr 2	1. 20 XX w.	
16.	Dzwonowa	Dom	nr 5	1. 20 XX w.	
17.	Dzwonowa	Dom	nr 39	1. 20 XX w.	

18.	Jodłowa	Zespół kościoła parafialnego pw. Św. Stanisława a. kościół		1670 - 1679	A - 795 15.07.71
19.	Jodłowa	Zespół kościoła parafialnego p. w. Św. Stanisława b. dzwonnica		1 poł. XIX w.	A - 795 15.07.71
20.	Jodłowa	Zespół kościoła parafialnego p. w. Św. Stanisława c. ogrodzenie		1 poł. XIX w.	A - 795 15.07.71
21.	Jodłowa	Zespół kościoła parafialnego p. w. Św. Stanisława d. figura Chrystusa Frasobliwego		1943r.	
22.	Jodłowa	Zespół kościoła parafialnego p. w. Św. Stanisława h. Starodrzew			
23.	Jodłowa	Kaplica cmentarna p.w. Św. Mikołaja		1882r.	
24.	Jodłowa	Kapliczka p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa	obok domu nr 113	ok. poł XIX w.	
25.	Jodłowa	Kapliczka mszalna p. w. MB Bolesnej	obok domu nr 473	1945r.	A - 159 15.07.78
26.	Jodłowa	Kapliczka p.w. Św. Antoniego			
27.	Jodłowa	Kapliczka Słupowa	na końcu wsi	1940r.	
28.	Jodłowa	Kapliczka	przy drodze do Przeczycy	1940r.	
29.	Jodłowa przys. Wisowa	Kapliczka	parc. J. Siedlika	1910r.	
30.	Jodłowa	Kapliczka p.w. Św. Jana Nepomucena		przed 1955r.	
31.	Jodłowa	Kapliczka z figurą MB	przy rzece	1920r.	

32.	Jodłowa	Kapliczka zw. pomnikiem jeńców wrocławskich		1945r.	
33.	Jodłowa	Pomnik Grunwaldzki		1910 - 1914 r.	
34.	Jodłowa	Zespół młynarski - młyn	nr 25	przed 1913r.	
35.	Jodłowa	Zespół młynarski - dom	nr 25	Przed 1913r.	
36.	Jodłowa	Dom, poczta	dom nr 28	1911r.	
37.	Jodłowa	Dom	nr 27	pocz. XX w.	
38.	Jodłowa	Zespół domu - dom	nr 31	po 1914r.	
39.	Jodłowa	Dom	nr 32	po 1914r.	
40.	Jodłowa	Dom	nr 67	pocz. XX w.	
41.	Jodłowa	Dom	nr 98	pocz. XX w.	
42.	Jodłowa	Dom	nr 138	pocz. XX w.	
43.	Jodłowa	Dom	nr 118	ok XIX w.	
44.	Jodłowa	Dom	nr 322	ok 1900r.	
45.	Jodłowa	Dom	nr 473	ok 1920r.	
46.	Jodłowa	Dom	nr 517	pocz. XX w.	
47.	Jodłowa	Cmentarz parafialny		1801r.	
48.	Jodłowa przys. Wisowa	Cmentarz żydowski		poł XIX w.	
49.	Jodłowa przys. Podlesia	Cmentarz wojskowy		1914r.	

50.	Zagórze	Kapliczka	przy domu nr 3	2 poł. XIX w.	
51.	Zagórze	Kapliczka		ok.1908r.	
52.	Zagórze	Dom	nr 22	1946r.	
53.	Zagórze	Dom	nr 71	l. 20 XX w.	
54.	Zagórze	Dom	nr 76	1913r.	

ZESTAWIENIE STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH Z TERENU GMINY
JODŁOWA

Lp.	Miejscowość	Arkusze AZP	Nr w miejsc.	Nr na arkuszu
1	Zagórze	105-069	1	10
2	Zagórze	105-069	2	11
3	Zagórze	105-069	3	12
4	Zagórze	105-069	4	13
5	Dęborzyn	105-069	5	14
6	Zagórze	105-069	5	116
7	Zagórze	105-069	6	117
8	Zagórze	105-069	7	118
9	Zagórze	105-069	8	119
10	Zagórze	105-069	9	120
11	Zagórze	105-069	10	121
12	Dęborzyn	105-069	14	122
13	Dęborzyn	105-069	15	123
14	Dęborzyn	105-070	8	5
15	Dęborzyn	105-070	9	8
16	Dęborzyn	105-070	10	9
17	Dęborzyn	105-070	11	10
18	Dęborzyn	105-070	12	11
19	Dęborzyn	105-070	13	12
20	Dęborzyn	105-070	1	66
21	Dęborzyn	105-070	2	67
22	Jodłowa	106-069	1	1
23	Jodłowa	106-069	2	2
24	Jodłowa	106-069	3	3
25	Dzwonowa	106-069	1	4
26	Dzwonowa	106-069	2	5
27	Dęborzyn	106-069	6	6
28	Dęborzyn	106-069	7	7
29	Jodłowa	106-069	15	52
30	Jodłowa	106-069	16	53
31	Jodłowa	106-069	17	54
32	Jodłowa	106-069	18	55
33	Jodłowa	106-069	19	56
34	Jodłowa	106-069	20	57
35	Jodłowa	106-069	21	58
36	Jodłowa	106-069	22	59
37	Jodłowa	106-069	23	60
38	Jodłowa	106-069	24	61
39	Dzwonowa	106-069	3	62
40	Dzwonowa	106-069	4	63

41	Dzwonowa	106-069	5	64
42	Jodłowa	106-069	25	65
43	Jodłowa	106-069	26	66
44	Jodłowa	106-069	27	67
45	Jodłowa	106-069	28	68
46	Jodłowa	106-069	29	69
47	Jodłowa	106-069	30	70
48	Jodłowa	106-069	31	71
49	Jodłowa	106-069	32	72
50	Jodłowa	106-069	33	73
51	Jodłowa	106-069	34	74
52	Jodłowa	106-069	35	75
53	Jodłowa	106-069	36	76
54	Jodłowa	106-069	37	77
55	Jodłowa	106-070	8	24
56	Jodłowa	106-070	7	25
57	Jodłowa	106-070	6	26
58	Jodłowa	106-070	10	27
59	Jodłowa	106-070	9	28
60	Jodłowa	106-070	11	40
61	Jodłowa	106-070	12	41
62	Jodłowa	106-070	13	42
63	Jodłowa	106-070	14	43
64	Jodłowa	107-070	4	1
65	Jodłowa	107-070	5	2
66	Dębowa	107-070	1	3
67	Dębowa	107-070	2	4
68	Dębowa	107-070	4	5
69	Dębowa	107-070	5	6
70	Dębowa	107-070	3	7
71	Dębowa	107-070	6	8
72	Dębowa	107-070	7	9
73	Dębowa	107-070	8	10
74	Dębowa	107-070	9	11

